

HACI BEKTAŞ VELİ DERGÂHI'NİN MİLLÎ MÜCADELE'YE DESTEĞİ*

Support of Hacı Bektaş Veli Dergâhi to The National Struggle

Ashhan KILINÇ**

Öz

Osmanlı Devleti I. Dünya Harbi'nde yenilince Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak ağır şartlar kabul etmek zorunda kalmıştır. İstanbul Hükümeti işgallere sessiz kalmayı tercih ederken 3. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gönderilen Mustafa Kemal Paşa, buradaki görevini bırakarak kurmayları ile Sivas Kongresi'ne giden süreci başlatmıştır. Kongrede alınan kararlar doğrultusunda Erzurum Kongresi'nde oluşturulan Temsil Heyeti komutasında tüm direniş örgütleri tek çatı altında toplanmış ve Mustafa Kemal Paşa ile kurmaylarına toplumun her kesiminden büyük destek gelmiştir. Bu bağlamda Millî Mücadele'ye dergâhların verdiği destek yadsınamaz. Bu zorlu süreçte Hacı Bektaş Veli Dergâhi ve Kırşehir halkı da üzerine düşen görevi yerine getirmiş ve Millî Mücadele tarafında yer almıştır. Bu konuda Hacı Bektaş Çelebi Cemaleddin Efendi ve Hacı Bektaş Postnişini Salih Niyazi Dede baba, "Alevi Bektaşî" topluluklarının desteğinin sağlanmasında önemli bir görev üstlenmiştir. Her ikisi de Mustafa Kemal Paşa ve heyetini dergâhta saygı, sevgi ile karşılayarak her ne şartta olursa olsun Millî Mücadele saflarında yer alacaklarını bildirmişlerdir. Zira Veliyeddin (Veled) Çelebi "Alevi Bektaşî" halk nüfusundan oluşan bir grupla "Mücahidîn-i Mevleviye Taburunu" kurarak Millî Mücadele'de cepheye yerini almıştır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın zafer kazanacağına Çelebi ailesinin inancı tamdır ve 1919 yılı sonlarında Cemalettin Çelebi ve Mustafa Kemal Paşa arasında geçen bir konuşmada Cumhuriyet'in ilanı bile konuşulmuştur. Daha sonraki süreçte dergâh'ın verdiği destek neticesinde Mustafa Kemal Paşa, Çelebi Cemaleddin Efendi'yi birinci Meclise mebus seçmiştir. Ancak Çelebi Cemaleddin Efendi Mecliste sadece iki yıl görev aldıktan sonra Cumhuriyet'i göremeden 1922 yılında vefat etmiştir. Bu çalışmada arşiv kayıtları ile inceleme araştırma kaynakları doğrultusunda Hacı Bektaş Veli Dergâhi'nin Millî Mücadele'ye verdiği destek, Kırşehir Alevi ile Bektaşî halkının Millî Mücadele ile Mustafa Kemal Paşa cephesine yaklaşımı, Mustafa Kemal Paşa'nın Hacı Bektaş Veli Dergâhi'ni ziyareti, Kırşehir'in Sivas Kongresi'ne delege göndermesi ve 1919 seçimlerine giden süreç ele alınmıştır. Özellikle Hacı Bektaş Veli Dergâhi'nin şekillendirdiği askeri tablo ve siyasetin Kırşehir'deki durumu arşiv kayıtlarına göre değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Hacı Bektaş Veli, Çelebi Cemaleddin, Veliyeddin (Veled) Çelebi, Mücahidîn-i Mevleviye Taburu, Millî Mücadele.

Abstract

When the Ottoman Empire was defeated in the First World War, it had to accept harsh conditions by signing the Armistice of Mudros. While the İstanbul Government preferred to remain silent about the invasions, Mustafa Kemal Pasha, who was sent to Samsun as the 3rd Army Inspector, left his duty here and started the process leading to the Sivas Congress with his staff. In line with the decisions taken at the congress, all resistance organizations were gathered under one roof under the command of the Representative Committee formed at the Erzurum Congress, and Mustafa Kemal Pasha and his staff received great support from all parts of the society. In this context, the support given to the

* Geliş Tarihi: 24.03.2021, Kabul Tarihi: 04.11.2021. DOI: 10.34189/hbv.101.001

** Dr. Öğr. Üyesi, Ufuk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, asl-han-7701@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8928-296>

National Struggle by dervish lodges is undeniable. In this difficult process, Hacı Bektaş-ı Veli Lodge and the people of Kırşehir also fulfilled their duties and took part in the National Struggle.

In this regard, Hacı Bektaş Çelebi Cemaleddin Efendi and Hacı Bektaş Postnışını Salih Niyazi Dede Baba played an important role in providing the support of the Alevi-Bektashi communities. Both of them welcomed Mustafa Kemal Pasha and his delegation in the convent with respect and love and declared that they would take their place in the ranks of the National Struggle no matter what. Because Veliyeeddin (Veled) Çelebi had previously taken his place in the front in the National Struggle by establishing the “Mujahidin-i Mevlevîye Battalion” with a group consisting of the Alevi-Bektashi population. As a matter of fact, the Çelebi family has full belief that Mustafa Kemal Pasha will triumph, and in a conversation between Cemalettin Çelebi and Mustafa Kemal Pasha at the end of 1919, even the proclamation of the Republic was discussed. In the later process, as a result of the support given by the convent, Mustafa Kemal Pasha elected Çelebi Cemaleddin Efendi as a deputy to the first parliament. However, Çelebi Cemaleddin Efendi died in 1922, before he could see the Republic, after serving in the parliament for only two years. In this study, the support of the Hacı Bektaş-ı Veli Lodge to the National Struggle, the approach of the Kırşehir Alevi and Bektaşî people to the National Struggle and the Mustafa Kemal Pasha front, Mustafa Kemal Pasha’s visit to the Hacı Bektaş Veli Lodge, Kırşehir ’s sending delegates to the Sivas Congress and the process leading to the 1919 elections are discussed. In particular, the military picture shaped by the Hacı Bektaş-ı Veli Lodge and the situation of politics in Kırşehir were evaluated according to the archive records.

Keywords: Mustafa Kemal Paşa, Hacı Bektaş-ı Veli, Çelebi Cemaleddin Efendi, Veliyeeddin (Veled) Çelebi, Mücahidin-i Mevlevîye Taburu, Sivas Congress, Elections, National Struggle, Kırşehir.

Giriş

Hacı Bektaş Veli Dergâhı, Millî Mücadele döneminde olduğu gibi öncesinde de Alevi ve Bektaşiler için son derece önemlidir. Dergâha ismini veren ve asıl adı “Bektaş” olan (Ocak, 1996) Hacı Bektaş Veli’nin 13. yüzyılda Cengiz Han’ın istilasından Anadolu’ya göç eden Yesevi veya Haydari dervişlerinden olduğu kabul edilmektedir. Hacı Bektaş Veli hakkında vefatından yaklaşık iki asır sonra müritleri tarafından kaleme alınan ve onun hayatı hakkında bilgi veren velayetnamelerde kendisinden “Hacı Bektaş” şeklinde bahsedilmiştir. Bektaşî kaynaklarında ise çoğunlukla “*Hünkâr*” ismi ile anılmıştır (Fığlalı, 1996).

13. yüzyılda Anadolu’da Kırşehir civarında, tüm Anadolu’da örgütlenen Ahilerin piri, Ahi Evran ile sık sık görüşmüş ve bölgede Alevi ve Bektaşiler tarafından sevilip sayılan oldukça nüfuzlu birisi haline gelmiştir (Keçeli, 2016). Ancak 14 ve 15. yüzyıllardan 19. yüzyılda Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasına kadar geçen süreç Alevi ve Bektaşiler için oldukça sıkıntılı olmuştur (Hamzaj, 2015). Millî Mücadele’nin ilk yıllarına kadar böyle zor bir süreçten geçen Alevi ve Bektaşiler 20. yüzyıl başlarında tıpkı diğer Osmanlı tebası gibi İtilaf Devletlerinin haksız işgalleri ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Özellikle 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasıyla başlayan işgallerden sonra İstanbul Hükümeti’nin işgallere sessiz kalmayı tercih etmesi Millî Mücadele’nin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. İşgaller devam ederken 1919 yılı ortalarında Mustafa Kemal Paşa İstanbul Hükümeti tarafından 3. Ordu Müfettişi olarak Samsun’a gönderilmiş ve bu süreçte (15 Mayıs 1919) İzmir işgal edilmesi Mustafa Kemal Paşa’ya uygulamak istediği plan için fırsat

vermiştir. Samsun'a vardıktan sonra Anadolu'ya geçmek için hazırlıklara başlamıştır. Havza ve Amasya'dan yayımladığı genelgeler ile Millî Mücadele'ye tüm Osmanlı tebaasını davet etmiştir. Anadolu'nun her bölgesi ile irtibata geçilerek destek arayışına başlanmıştır. Bu gruplar arasında Anadolu'da önemli bir nüfuza sahip olan Alevi ve Bektaşiler de bulunmaktadır (İlyas, 361).

Millî Mücadele döneminde dergâh'ın başında Kırşehir ve civarının ileri gelen ailelerinden Çelebi Cemaleddin Efendi ve Hacı Bektaş Postnişini Salih Niyazi Dede Baba bulunmaktadır (Hamzaj, 2015). Hayatının ilk dönemlerine ait pek fazla bilgi bulunmayan Salih Niyazi Dede Baba hem yaşadığı dönem hem de sonrası olmak üzere Anadolu ve Arnavutluk'ta yaşamış Bektaşiler için son derece önemli bir isimdir (İzeti, 2005). Aynı dergâhta Çelebilerin yanı sıra Nakşibendi Şeyhi Hacı Hasan Efendi ile birlikte yer almıştır. Salih Niyazi Dede Baba küçüklüğünden itibaren Bektaşî kültürüyle yetişmiş, ailesiyle birlikte Anadolu'ya göç ettikten sonra Hacı Bektaş Veli Dergâh'ına olan ilgisi nedeniyle sık sık Kırşehir'e gelerek Dergâh'ta 1899'da önce derviş, sonra mücerred derviş olmuş ve 1901 yılında babalık mertebesine yükselmiştir. Salih Niyazi Dede Baba dervişlik döneminde daha önceki dedelerden Feyzi Dede Baba tarafından Çelebilerle yaşanan sıkıntıların çözülmesi için görevlendirmiş ve Çelebilerle sorunların çözülmesinde gösterdiği başarı neticesinde aynı yıl dede unvanı almıştır. Fevzi Dede Baba'nın ölümünden sonra 1914'te dede Baba mertebesine yükselerek Hacı Bektaş Veli Dergâh'ının son postnişini olmuştur. Bu süre zarfında "Babagân" kolunu temsil etmiştir (Hamzaj, 2015).

I. Dünya Harbi ve Millî Mücadele yıllarında Hacı Bektaş Veli Dergâh'ında Çelebiler ve Babagânlar arasında daha önceden başlamış olan anlaşmazlıkların devam ettiği görülmektedir (Aydın, 2008). Hacı Bektaş Veli Dergâh'ının idaresi konusunda anlaşamayan Çelebilerle Bektaşiler (Afmataj, 2009) arasındaki bu husumet önceki dönemlere nazaran yumuşamış ve bunda en etkili sebep Millî Mücadele'nin başlaması olmuştur. Bu mücadele için tüm Anadolu halkı birlik olunması gerektiğinin farkındadır ve aynı şekilde Çelebiler ve Babagânlar da Mustafa Kemal Paşa'ya destek vermek için olabildiğince dergâhtaki dargınlığı bir kenara bırakmıştır. Zira izledikleri bu politika daha sonraki dönemlerde her iki taraftan da Meclise mebus seçilmesine yarımıştır (Hamzaj, 2015). Mustafa Kemal Paşa da bu kritik dönemde Alevi ve Bektaşilerin desteğini almak için dergâhlarını ziyaret etmiş, Dedeler ile ara ara yazışmalar yaparak açıkça desteklerini istemiştir. Müteakiben dedeler, Mustafa Kemal Paşa'nın kendileri ile görüşmeye gelmesinden büyük memnuniyet ve gurur duyduklarını, bu mücadelede kendileri ile aynı tarafta yer alacaklarını bildirmiştir (İlyas, 2018).

1. I. Dünya Harbi'nde Mücahidîn-i Mevleviye Taburu'nun (Gönüllü Mevlevi Taburu) Kurulması

Millî Mücadele dönemindeki teşkilatlanma çalışmalarına Anadolu'daki tasavvufî zümrelerin müşterek hareket ederek önemli katkılar sağladıkları anlaşılmaktadır. Söz konusu zümrelerin desteklerinin başlangıcı, I. Dünya Harbi yıllarına dayanmaktadır.

Nitekim I. Dünya Harbi'nde Kafkas cephesine gönderilen Mücahidîn-i Mevleviye Taburu yani Gönüllü Mevlevi Taburu buna örnek teşkil etmektedir (Kılıç, 2011). Veliyeddin Çelebi komutasında kurulan birlik I. Dünya Harbi'nde Kafkas ve Suriye cephesinde mücadele vermiş ve özellikle doğuda Alevilerin çoğunlukta bulunduğu bölgelerde milis kuvvetlerin teşkilatlanmasında önemli rol oynamıştır (BOA. İ. TAL. 505/2,lef: 1; BOA. İ. TAL.D: 505/2,lef: 2; Küçük, 2003; Şener, 2006). Zira Osmanlı Devleti henüz Balkan Harbi'nin yaralarını saramadan I. Dünya Harbi'ne girmek zorunda kalmış ve bir yandan ordu birlikleriyle savunma yapmaya çalışırken diğer yandan da milis güçlerle bunu desteklemeye çalışmıştır. Bu bağlamda yakın Türk tarihine baktığımızda gönüllü milis teşkilatların bu mücadelede önemli bir rol üstlendiğini görmekteyiz. Kendisi de Mevlevi olan Sultan Mehmed Reşad'ın savaşın başlamasından kısa süre sonra bütün Müslümanları cihada çağırmasıyla tüm kuvvetler harekete geçmiş, bu çağrıdan yaklaşık üç ay sonra Veliyeddin Çelebi komutasında Gönüllü Mevlevi Taburu için hazırlıklar başlamıştır (Özgül, 2005; Köstüklü, 2010; Avcı, 2019).

Veliyeddin Çelebi, Mevlevi Taburu'nun hazırlık sürecinde önce bazı Mevlevi şeyhlerine maiyetleriyle tabura katılmaları için telgraflar göndermiştir. Taburun toplanabilmesi için resmi olarak Harbiye Nezareti'nden izin alınması gerektiğinden Aralık ayında Harbiye Nezareti'ne bir telgraf çekilmiştir. Telgrafta askerî yetkililerle hükümet üyelerinin şeyh efendilerle birlikte hareket edebilmesi ve bütün Mevlevilerin sevk edilmesi konusunda her türlü tedbirin alınması için sancak ve vilayet merkezlerine gereken emrin gönderilmesi istenmiştir (Köstüklü, 2016). Böylece Gönüllü Mevlevi Taburu kurulmuş ve Harbiye Nezareti de daha sonra taburun kurulduğunu resmi yazışmalarda onaylamıştır (Köstüklü, 2010). Taburun kurulmasında padişahın isteği yanında Filistin cephesine 4. Ordu kumandanı olarak tayin edilen Bahriye Nazırı Cemal Paşa ve Enver Paşa da etkili olmuştur. Cemal ve Enver Paşalar taburu destekleyerek bir yandan da Alevi ve Bektaşî halkın desteğini alma niyetindedirler (Özgül, 2005; Köstüklü, 2010; Avcı, 2019).

Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Kumandanı Cemal Paşa hatıratında Mevlevi Taburu hakkında bazı hususlara değinmiştir. Taburun kurucusu Veliyeddin Çelebi ile Konya'da tanıştığından ve Çelebi'nin gönüllü bir müfreze ile Mısır seferine katılmak üzere Suriye'ye geldiğinden bahsetmiştir. Cemal Paşa bu tabur yüzünden senelerce yaşadığı hareminden ayrı kalmış ve sonunda haremını kaybetmiş olan Veliyeddin Çelebi'nin çalışmalarını takdir ederek övgüyü hak ettiğini belirtmiştir. Ayrıca sıhhat olarak iyi durumda olmasa da Suriye'de kendisine ve askerlerine yarenlik ettiğini anlatmıştır (Cemal Paşa, 1996).

Taburun önde gelen isimleri arasında İttihat ve Terakki Fırkası ile önemli bağlantıları olan isimler de yer almıştır. Bunlar arasında Alevi Balaban aşiretinden Gül Ağa'da bulunmaktadır (Belen, 1983). Tabur 1916 yılının ocak ayında 9. ve 11. Kolordu adına Ruslara karşı önemli başarılar elde etmiştir Daha sonra bu cephede

ateşkes ilan edilmesiyle taburun askerlerinin 31 Ocak 1919 tarihinde terhis edilen Türk birlikleriyle farklı cephelere katıldığı görülmüştür (Belen, 1983).

Gönüllü Mevlevi Taburu'nun kurulduğu yıllarda Bektaşiler bir yandan doğu cephelerine destek verirken bir yandan da Balkanlarda faaliyet göstermiştir. Nitekim bu dönem Bektaşilerin Balkanlarda en yoğun olarak yaşadığı bölge Arnavutluk'tur. Bu süre zarfında iktisadi olarak da güçlenmeye başlayan Bektaşiler 19. yüzyılın ortalarına doğru Arnavutluk'un güney bölgelerine gelip yerleşmeye başlamışlardır (Afmataj, 2009). Burada bulunan Arnavut Bektaşileri daha sonra Yeni Osmanlıların devamı olan (Kılıç, 2011) “*Jön Türkler*” ile yakın ilişkiler kurmuşlardır. Bunun sebepleri arasında Ahmet Rıza Tefik, Talat Paşa, Hacıbeyzâde Ahmet Muhtar, Samih Rifat ve Hüsametdin Ertürk gibi önemli isimlerin de Bektaşiliğe olan ilgisi gösterilmekle birlikte Talat Paşa ve Hüsametdin Ertürk'ün de Bektaşisi olduğu geçmektedir (Keçeli, 2016; Tülü, 2019).

Hüsametdin Ertürk, Mustafa Kemal Paşa ile geçen bir konuşmasını aktarırken Paşa'nın kendisine sende Bektaşisi dediğini ifade etmiştir (Tansu, 2016). Bunların yanı sıra E.J. Zürcher de aynı şekilde İttihat ve Terakki Fırkası içinde görev almış sayısız Bektaşisi olduğundan bahsederek fırkanın Bektaşilerden yararlandığını belirtir. Dinî ve siyasi birçok nedene dayalı olarak Bektaşilerin İttihatçıları desteklemesini Hüsametdin Ertürk de doğrulamış dahası Bektaşilerin fırkaya üye olduklarını söylemiştir (Tansu, 2016; Kılıç, 2011). Bunların yanı sıra kaynaklarda Talat Paşa'nın da Bektaşisi olmasıyla ilgili bazı bilgiler bulunmaktadır. Dahası Talat Paşa'nın hem Mason olduğu hem de Bektaşisi olduğu, bunlar arasından birini seçmek istediğinden bahsedilmektedir. Kendisine yakın bir dostunun Masonluk yerine Bektaşiliği seçmesi tavsiye edilmiş, nedeni ise Bektaşiliğin Türk tarikatı olması gösterilmiştir (Keçeli, 2016). Balkanlarda başlayan bu yakınlaşma daha sonra Osmanlı topraklarında devam etmiş ve Alevi-Bektaşisi topluluklar Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti için faaliyet göstermeye başlamıştır. Bunlar arasında Millî Mücadele döneminin dönüm noktalarından Sivas Kongresi de vardır.

Enver ve Talat paşaların yanı sıra Mustafa Kemal Paşa da Kırşehir'de Çelebi ailesinden seçimlere giden süreçte Temsil Heyeti'ni desteklemeleri konusunda yardım istemiştir (Özgül, 2005; Küçük, 2003). Çünkü arşiv kayıtlarına göre o dönem bölgedeki Alevi-Bektaşisi halk nüfusu dört milyon civarındadır ve bu sayı özellikle Millî Mücadele yıllarında azımsanmayacak derecede önemli bir destek demektir (Küçük, 2003; Özgül, 2005).

Bazı kaynaklarda ise aslında Çelebi Cemaleddin Efendi'nin Osmanlı ordusuna yardım etmeyi kendisinin teklif ettiği geçmektedir. Bununla ilgili kesin bilgi yoktur (Özgül, 2005; Küçük, 2003). Kesin olan bir gerçek vardır o da Enver Behnan Şapolyo ve Mazhar Müfit Kansu'nun da belirttiği gibi bölgede yaşayan beş altı milyon civarında Alevi-Bektaşisi halk vardır ve bu da Millî Mücadele'ye verilecek destek için önemlidir (Küçük, 2003; Özgül, 2005).

Gönüllü Mevlevî Taburu'nun dağılma sürecinde Osmanlı Devleti I. Dünya Harbi'ne çoktan girmiştir. Bu süreçte İttihat Terakki Fırkası'nın iktidara gelmesiyle Alevî ve Bektaşî toplulukları hakkında hükümet desteği ile bazı çalışmalar yaptırılmaya başlanmıştır. Daha çok ulusçuluk düşüncesinden beslenen ve alan çalışması şeklinde yapılan (Taşğın, 2004) bu araştırmaların genel olarak İttihat ve Terakki Fırkası'nın dahilinde yapıldığı görülmektedir (Türkdoğan, 2006). Aslında daha da önemlisi İttihat ve Terakki dönemi ile başlayan bu çalışmaların Bektaşî ve Kızılbaş olarak tanımlanmış topluluklar üzerine yoğunlaşmasıdır. Nitekim bu çalışmalar Kızılbaş ve Bektaşî kavramlarının Alevî ortak adı etrafında yeniden şekillenmeye başladığı çalışmalar olmuştur. Yapılan çalışmalarda zaman içerisinde Kızılbaş ve Bektaşî kavramlarının farklı tanımlarla yer değiştirdiği görülmektedir.¹ Kızılbaşlık, Bektaşilik her iki tanıma karşılık içeriğinden uzak yeni adları olan Alevî'nin daha yaygın bir kullanım alanı bulduğu söylenebilir (Taşğın, 2020).

Bu değişimin yanı sıra İttihat ve Terakki Fırkası bu araştırmalarla yeni bir politika ve yönetimde değişiklikler planladığı da açık ve nettir. Buna öncülük eden ise Talat Paşa'dır. Umumi Meclis toplantılarında “Anadolu bizim için kapalı bir kutu. Önce bunun içeriğini tanımamız, sonra bu millete layık hizmetlerde bulunmamız gerektiğine inanıyorum.” diyerek bu araştırmaların sebebine açıklık getirmeye çalışmıştır (Birdoğan, 1994).

Bu süreçte başta Fuat Köprülü, Hamid Sadî, Süleyman Fikri, Hasan Fehmi Bey olmak üzere özellikle Baha Said Bey Alevî Bektaşî toplulukları hakkında birçok çalışma meydana getirmiştir. Bu isimlerin yaptıkları çalışmalar ve daha sonra konu ile alakalı birçok yazı Türk Yurdu Dergisi'nde yayınlanmıştır (Türkdoğan, 2006). Nitekim Baha Said Bey'in 1916 yılında Hamdullah Suphi Tanrıöver'in isteğiyle Beyazıt Türk Ocağı'nda, Alevî Bektaşîler hakkında bir konferans vermiştir. Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'ne üye olan Baha Said Bey'in bir heyetle birlikte 1917 ortalarında Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir, İzmir, Konya ve çevresinde altı aydan fazla süren, içeriğinde konferansların da yer aldığı son derece önemli bir araştırma gezisine çıktığı görülmektedir (Sarısır, 2018).

2. Sivas Kongresi'ne Giden Süreçte Alevî ve Bektaşîler

1918 yılı sonlarına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin savaşı daha fazla sürdürebilmesi söz konusu olmadığından birçok cephe de çözümler başlamıştır. Bütün bu gelişmeler Osmanlı Devleti'ni Mondros Mütarekesi imzalamaya mecbur kılmıştır (Bilgin, 2015). Sultan Vahdettin'in hükümet kurma işini Ahmet İzzet Paşa'ya vermesinden sonra (Kaymaz, 2008) İstanbul Hükümeti üç gün süren görüşmeler sonunda 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. 31 Ekim günü Mondros Mütarekesi yürürlüğe girmiş ve İtilaf Devletleri vakit

¹ *Kızılbaş* ve *Bektaşî* kavramlarının Alevî ortak adı etrafında yeniden şekillenmesi konusunda önemli çalışmalar ele alınmıştır. Bular arasında Ahmet Taşğın tarafından ele alınan “Tarihten Günümüze Süfi-Siyaset ilişkisi” ve yine Ahmet Taşğın tarafından hazırlanmış olan “Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken'in Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları” konu hakkında değerli bilgiler aktarmaktadır (Taşğın, 2020).

kaybetmeden işgallere başlamıştır (Kılavuz, 2012). Sonrasında Osmanlı Devleti'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri kabineyi bırakarak ülkeyi terk etmiştir (Boyacıoğlu, 2002). Mustafa Kemal Paşa ise olayları yakından takip etmektedir. 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiş ve sonrasında Anadolu'ya geçmeye karar vermiştir (Tosun, 1996). Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesiyle Samsun'a çıkmış hem İtilaf Devletleri'ne hem de İstanbul Hükümeti'ne karşı Millî Mücadele hareketini başlatmıştır (Çakmak, 2017). İşgallerin başlamasından sonra Mustafa Kemal Paşa, başta Ali Fuat Paşa, olmak üzere tüm kolordu kumandanlarına birer telgraf çekerek başlayan işgallere karşı halkı direnişe çağırılmış ve işgalleri protesto etmelerini istemiştir. Ayrıca gerekli görülen her yerde kesinlikle savunmadan kaçmamaların bildirmiştir. Böylece Anadolu'da işgallere karşı direniş emri de verilmiştir (TİTE, 295/30, lef:1). Mustafa Kemal Paşa önce Amasya Genelgesi'ni yayınlamış, Erzurum Kongresi'nin toplanmasından sonra Sivas Kongresi'ne giden süreci de büyük titizlikle takip etmiştir. Bu süreçte Temsil Heyeti Sivas'a gidecek delegelerin seçilmesi aşamasında yine vilayet ve sancak merkezlerine çektiği telgraflarla, delege seçimlerinin nasıl gittiğini yakından takip etmeye çalışmıştır (TİTE,299/39,lef:1). Görüldüğü üzere Sivas Kongresi'nin toplanmasından daha önce gizli şifre ve telgraflar ile sancak ve vilayet merkezlerinde bulunan *Müdafaa-i Hukuk* merkezleri ile iletişime geçilerek durum yoklaması yapılmıştır. Millî kongreye kimlerin katılması gerektiği hususunda fikir alışverişinde bulunulmuştur. Mustafa Kemal Paşa 2. Ordu Müfettişliğine gönderdiği bir şifre ile Alevi ve Bektaşî topluluklarının bulunduğu bölgelere de bildiri iletilmesini ve Sivas Kongresi'ne delege seçip göndermelerini istemiştir (ATASE, ATAZB, 1/19, lef:1).

“Tokat havalisinin İslâmî nüfusunun yüzde seksen ve Amasya havalisinin de mühim bir kısmı Alevî mezhebine mensub olanlar teşkil ediyor ve Kırşehir'deki Baba Efendi Hazretleri'ne fevkalade bağlı bulunuyorlar. Vatanın ve Millî istiklâlin bu günkü tehlikesini bilfiil görmekte olan müşarünileyhin kanaat-ı hâzırası şüphe yoktur, buna pek müsaittir. Binaenaleyh söz sahibi ve emniyetli bazı zevatı görüştürerek kendilerince muvafık görülecek Müdafaa-i Hukuk-u Millî ye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerini takviye edecek surette birkaç mektup yazdırılarak bu havalideki Alevî nüfuzlarına dağıtmak üzere Sivas'a gönderilmesini pek faydalı telakki ediyorum. Bu babtaki muavenatı samilerini istirham ederim.” (Harp Tarihi Vesikalari Dergisi, 1953).

Mustafa Kemal Paşa'nın bu bildirisinden sonra Babagânlar ve Çelebiler iş birliği yapmıştır. Aralarındaki dargınlığa rağmen her iki taraf da Alevi ve Bektaşî toplulukları üzerindeki söz haklarını Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti tarafında kullanmış, yayınladıkları beyannamelerle ulaşılabildikleri civardaki tüm halka bu işgallerden yalnızca Mustafa Kemal Paşa tarafında yer aldıkları takdirde kurtulabileceklerini belirtmişlerdir. Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan Alevi ve Bektaşî halkın Millî Mücadele için birlik olması Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti tarafından da büyük memnuniyetle karşılanmıştır (Tuna, 2011). Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın kongreye katılacak delegeler için 2.Ordu Müfettişliğine gönderdiği şifresine 23 Ağustos 1919 tarihinde Kırşehir'den yazılan bir telgraf ile cevap verilmiş

ve kongreye katılması uygun görülen isimler bildirilmiştir (ATASE, ATAZB, 7/56, lef:1).

Bu yazışmalar bir süre devam etmiş ve sonrasında delegelerin seçilmesi, Sivas'a sağ salım ulaşması için yapılması gerekenler tekrar ordu kumandanlıklarına ve Müdafaa-i Hukuk Merkezleri'ne bildirilmiştir. Kırşehir, Nevşehir ve Niğde bölgelerine ulaşan bildirimlerden sonra (TİTE, 295/35000, lef: 1). Kırşehir'den iki delege seçilmiş ve Sivas'a gönderilmiştir. Buna göre Zeki Bey ile Ayetullah Efendi, Kırşehir'den Sivas Kongresi'ne katılmak üzere seçilen isimlerdir (TİTE, 299/39, lef: 1001). Bunun yanı sıra Temsil Heyeti ve Mustafa Kemal Paşa'yı yakından takip eden Mucurlular, kendilerini temsilen Kaymakam Cevat Bey ile Mucurlu Avni Erkanlı'yı da Sivas'a göndermiştir. Nitekim yukarıda ismi geçen diğer delegeler ile birlikte bu iki isimde Sivas Kongresi'ne katılmamıştır. Cevat ve Avni Beyler Şarkışla'ya vardığında kongrenin bittiğini öğrenmiştir (Özüçetin, 2009). Zira delegelerin Sivas'a vardığı tarihte Temsil Heyeti Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Sivas'tan ayrılmak üzeredir. İngiliz birliklerinin Konya'ya gelmesi üzerine heyet Sivas'tan ayrılmak zorunda kalmıştır (Nutuk, 2016). Buna mukabil her ne kadar Kırşehir'den Sivas Kongresi'ne delege katılmamış olsa da delegelerin seçilmiş olması bile Alevi ve Bektaşî halkın Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ne duyduğu güveni ve verdiği değeri göstermektedir. Aynı şekilde İstanbul Hükümeti yanlısı Ankara Valisi Muhittin Paşa'yı Kırşehir'e sokmayacak kadar iyi teşkilatlanmış, Kırşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmuş olması da Temsil Heyeti ve Mustafa Kemal Paşa'nın bu bölgedeki Alevi ve Bektaşîler üzerindeki başarısı olarak nitelendirilebilir. Burada Ahmet Müfit (Kurtoğlu) Efendi'nin de teşkilatın kurulmasında ve gösterdiği faaliyetlerdeki büyük rolü elbette yadsınamaz. Nitekim bu çalışmalarını neticesinde Ahmet Müfit Efendi de yakın arkadaşı Yahya Galip Kargı ile daha sonra TBMM'ne mebus olarak seçilmiş hatta Ali Fuat Paşa'nın hatıratında meclisin Ankara'da toplanmasını sağlayan yegâne kişiler arasında ismi geçmiştir (Sarıkoynucu, 1999).

Sivas Kongresi'nin nihayetinde 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanmasından sonra Mustafa Kemal Paşa Temsil Heyeti başkanı olarak tüm vilayet ve sancak merkezlerinin İstanbul Hükümetiyle iletişimini kesmesini istemiştir (TİTE, 308/15, lef: 1). Kongreden sonra alınan bu kararı İtalyan işgali altında bulunan Nevşehir ve Niğde'nin bağlı olduğu Konya vilayeti ile Kırşehir sancağının bağlı olduğu Ankara vilayeti de kabul ederek İstanbul Hükümeti ile tüm iletişimi kesmiştir (TİTE, 312/11, lef: 1).

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Alevi ve Bektaşî gruplarına uzun yıllar önderlik yapmış olan Çelebi ailesi ve Postnişin Salih Niyazi Dede Baba ile görüşmesi de bu süreçte gerçekleşmiştir. Dahası Kurtuluş Savaşımız açısından oldukça önemli gelişmelere vesile olmuştur (Özlü, 2015). Hatta Veliyeddin Çelebi'nin oğlu Ali Celalettin Ulusoy'a göre Çelebi Cemaleddin ile Mustafa Kemal Paşa arasında sıkı ilişkiler Sivas Kongresi'nden daha önce Samsun'a çıktığı tarihlerde başlamıştır.

(Yılmaz, 2008).

Sivas Kongresi'nin toplandığı tarihlerde İstanbul Hükümeti ise bazı valilerini Millî Mücadele aleyhinde faaliyette bulunması için görevlendirmiştir. Bunlardan birisi olan Ankara Valisi Muhittin Paşa, Sivas Kongresi'nin toplandığı tarihlerde Kırşehir-Hacı Bektaş'a gitmiş ve Çelebi ailesinden Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele hareketine karşı kendi taraflarında yer almalarını istemiştir. Buna mukabil valinin bu isteği Çelebi ailesinden karşılık görmemiştir (Turan, 2004; Altınok, 2003).

3. Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimlerine Giden Süreçte Alevi ve Bektaşiler

Sivas Kongresi'nin toplanmasından sonra Temsil Heyeti 1919 seçim hazırlıklarını hızlandırmıştır. Nitekim Damat Ferit Paşa'nın 30 Eylül 1919 tarihinde istifa etmesiyle de Millî Mücadele adına yeni bir dönem başlamıştı (Güneş, 2012; Çetin, 2016). Bu istifa Temsil Heyeti ve halk tarafından büyük memnuniyetle karşılanırken yabancı basında ise Anadolu'nun büyük zaferi olarak yorumlanmıştır. İstifa sonrasında hükümetin başına eski bahriye nazırı ve Millî Mücadele taraftarı Ali Rıza Paşa getirilmiştir. Böylece seçimlere giden süreç Kırşehirde'de başlamıştır (TİTE, 297/49, lef: 1).

Mustafa Kemal Paşa bu kritik süreçte ilk olarak 8 Ekim 1919 tarihinde Hacı Bektaş Veli Dergâhi Postnişini Salih Niyazi Dede Baba 'ya bir telgraf çekerek vatanın kurtarılması ve refaha ulaşması için Allah'ın izniyle girilen bu kutsal savaşta kendilerine verdikleri destek dolayısıyla teşekkürlerini sunmuş bu uğurda atılacak yeni adımlarda dua ve desteklerini esirgememelerini dilemişti. Aynı telgrafta Erzincanlı Hacı Hoca Fevzi Efendi Hazretleri'nin de sevgi ve saygılarını ileterek telgrafına son vermişti (ATASE, ATAZB, 2/96, lef:a; ATASE, ATAZB, 28/105, lef:a; Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, 1981).

Bu şartlar altında Hacı Bektaş Veli Dergâhi'nin bulunduğu Kırşehir'de başlayan 1919 seçimleriyle halk Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na vekillerini seçmek için sandık başına gitmiştir (ATASE, ATAZB, 20/206, lef:da). Bu süreçte Sivas ve Kırşehir Mutasarrıflığı arasında mebus adaylarının belirlenmesi konusunda bazı yazışmalar yapılmış adaylığı uygun görülen isimler belirlenmeye çalışılmıştır (ATASE, ATAZB, 21/22, lef:aa).

Dâhiliye Nezareti'nin 16 Ekim 1919 tarihinde vilayet ve sancak merkezlerine gönderdiği genelge ile seçimlerin en kısa sürede yapılması aynı zamanda seçimlerde dikkat edilmesi gereken hususlar bildirilmiştir (BOA. DH. İ.UM. EK. 114/39, lef:16; BOA. DH. İ.UM. EK.114/39, lef:5). Bu süreçte Temsil Heyeti de kendi adaylarını belirleyerek, 25 Ekim 1919 tarihinde Kırşehir Müdaafa-i Hukuk merkezine bildirmiş buna göre (ATASE, ATAZB, 11/95, lef:1). Erkan-ı Harbiye Binbaşısı Müfid Bey ve yeğeni Kırşehir'den aday gösterilmiştir. (ATASE, ATAZB, 21/50, lef:aa). Bu isimler dışında adaylığı kesinleşen isimler ise İsmail Faik Paşa, eski Kaymakam Ekrem Bey

(*ATASE*, *ATAZB*, 21/110, lef:a-aa) Kırşehir İdadisi eski müdürü Rahmi Bey ve eski mebus Ali Rıza Bey olmuştur (*ATASE*, *ATAZB*, 21/130, lef:1).

Kırşehir seçimlerinde 9 Kasım 1919 itibarı ile *müntehib-i sani* seçimlerinin tamamlandığı görülmektedir. Buna göre Kırşehirli Fazıl Paşa, Kaymakam Halid Bey, Avanoslu Naci Bey, Kırşehirli İhsan ve Kırşehir *mutasarrıf-ı esbâkı* Abdullah Sabri Beyler, *mekteb-i i'dâdî müdür-i esbâkı* Rahmi Bey ve *müfti-i esbâk* Müfid Bey, *erkân-ı harbiye* binbaşlılarından Lütfi Paşa ve Kırşehirli Hocazâde Burhaneddin Bey'le Kırşehir *meb'ûs-ı sâbıkı* Ali Rıza Bey, mevcut mal müdürü Nihad Bey ve Mecidiyeli Cevdet Efendilerin mebusluğa adaylıklarını koydukları görülmektedir (BOA. DH. İ.UM. EK. 114/116, lef:1; BOA. DH. İ.UM. EK. 114/116, lef:2). Adaylığı belli olan bu isimler daha sonra 13 Kasım'da Ankara Vali Vekili Galip Bey tarafından Dâhiliye Nezareti'ne de bildirilmiş ve aday listeleri İdâre-i Umûmiye Müdüriyeti'ne bırakılmıştır (BOA. DH. İ.UM. EK.114/116, lef:3; BOA. DH. İ.UM. EK. 114/116, lef:4).

Bu süreçte Temsil Heyeti'nin de adaylarını belirlediği görülmektedir. 12 Kasım 1919 tarihinde Temsil Heyeti'nden Ankara dava vekili Yahya Bey Efendi ve 1.Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen bir telgrafta, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti namına, Kırşehir'den, Arif Bey'in her ne pahasına olursa olsun mebus çıkarılmasının elzem olduğu bildirilmiştir (*ATASE*, *ATAZB*, 18/9, lef:aa; *ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:bd).

Aynı şekilde Dâhiliye Nezaretide bu süreçte boş durmamış ve Temsil Heyeti'nin adaylarının seçilmesine karşı bazı önlemler almaya başlamıştır. Bu faaliyetleri Kasım ayı içerisinde Harbiye Nazırı Cemal Paşa tarafından Sivas'a 3. Kolordu Kumandanlığı'na bir telgrafta bildirilmiştir. Cemal Paşa telgrafında Kırşehir'den bazı isimlerin İstanbul Hükümeti tarafından mebus olarak seçilmesinin istenmediğini belirtmiştir. Buna göre Kırşehir'den Fazıl Paşa, Kaymakam Halid Bey, Erkân-ı Harbiye binbaşlılarından Lütfi Beyler ve eski Kırşehir mebuslarından Rıza Efendi seçilmesi istenmeyen isimler arasında yer almıştır (*ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:cp).

Seçimlerde artık sonlara gelinmiştir ancak Temsil Heyeti Ankara'ya bağlı bazı seçim bölgelerinde usulsüzlük yapıldığını öğrenmiştir. Mustafa Kemal ve Ali Fuat Paşalara Ankara'ya gelen bir şifrede Nevşehir'e bağlı Avanos kazasında mebus seçimleri yapılırken Kırşehir Hürriyet ve İtilaf Fırkası adayı eski müftü Müfit Efendi'nin bir tahkikat bahanesiyle Kırşehir tahrirat müdürü Zeki Bey ile birlikte kanunsuz bir şekilde mebus olabilmek için seçmenleri tehdit ettiği ve boş vaatlerle onları ikna etmeye çalıştığı öğrenilmiştir (*ATASE*, *ATAZB*, 21/15, lef:ai). Zeki Bey hakkında yapılan şikâyetler bununla da sınırlı kalmamış ve Kırşehir eşrafından Şakir Bey önderliğinde bir grup Zeki Bey'in seçimlerde yaptığı usulsüzlük hakkında Dâhiliye Nezareti'ne şikâyette bulunmuştur. (BOA. DH. İ.UM. EK.118/28, lef: 2; BOA. DH. İ.UM. EK.118/28, lef: 3). Bunun üzerine Şakir Bey ve arkadaşlarının telgrafi gerekli değerlendirmeye alınmış (BOA. DH. İ.UM. EK.118/28, lef:1; BOA.

DH. İ.UM. EK.118/ 28, lef: 4), Dâhiliye Nezareti tarafından kendisiyle ilgili lazım gelen muamelenin yapılmasına karar verilmiştir (*ATASE*, *ATAZB*, 21/15, lef:ai).

Seçimlerde yaşanan usulsüzlükler bununla da sınırlı kalmamış, Kırşehir eşrafından Sadık Efendi isimli bir vatandaş aslında seçimlerde mebus seçildiğini ancak kendisinin yerine başkasının meclise gönderildiğini iddia etmiştir. Bu durumu Dâhiliye Nezareti'ne dilekçe ile bildirmiştir. Nitekim bu konunun devamında nasıl sonuçlandırıldığı belirtilmemiştir. Seçim sonuçlarına bakıldığı zaman ismi seçilen mebuslar arasında görülmediği için kuvvetle muhtemel bu iddiasını kanıtlayamamıştır. Başka bir ihtimal olarak Temsil Heyeti adayları arasında yer almış olsa bunun kayıtlara geçmiş olması gerekmektedir (BOA. DH. İ.UM. EK. 1-5/17, lef: 1). Sonuç olarak Sadık Efendi ile kayda geçen tek bilgi seçimlerde aday olduğudur. Kırşehir'de seçimler olaylı bir şekilde devam ederken Dâhiliye Nezareti'ne çekilen bir telgrafta sancağın bağlı olduğu Ankara merkez ve diğer sancaklardan bazılarında seçim sürecinin tamamlandığı bildirilmiştir. Buna mukabil çıkan olaylar yüzünden seçim sürecinin uzadığı ve Kırşehir merkezde seçim sürecinin devam ettiği belirtilmiştir (BOA. DH. İ.UM. EK. 115/77, lef: 1; BOA. DH. İ.UM. EK.115/77, lef: 2).

Görüldüğü üzere Kırşehir'de Son Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimleri oldukça hareketli geçmiştir. Mustafa Kemal Paşa ise bu ilgiden memnundur. Zira seçim sonuçları Alevi ve Bektaşî halktan beklediği desteği bulduğunu göstermektedir. Bu da dergâh'ın seçimlerde Temsil Heyeti adına aday gösterilenlerin seçilmesi için yaptığı çalışmaların etkili olduğunun kanıtıdır. Buna göre seçimlerde Kırşehir'den iki mebus seçilmiştir. Bunlar Ali Rıza Bey ve Rıza Bey'dir (*ATASE*, *ATAZB*, 20/206, lef:cd; *ATASE*, *ATAZB*, 19/41, lef:1).

Mebusların belli olması üzerine Dâhiliye Nezareti sancağa bir telgraf göndererek seçilen mebusların kimler olduğunu ve isimlerinin nezarete bildirilmesini istemiştir (BOA. DH. İ.UM. EK.116/27, lef: 1,2). Bunun üzerine Ankara vilayetinden Dâhiliye Nezareti'ne çekilen telgrafla Kırşehir'den Ali Rıza Bey ile Hamidli Halil Beyzade Rıza Bey'in mebus olarak seçildiği ve isimlerine hazırlanan mazbataların Dâhiliye Nezareti'ne gönderildiği belirtilmiştir (BOA. DH. İ.UM. EK.117/71, lef: 1; BOA. DH. İ.UM. EK.117/71, lef: 3; BOA. DH. İ.UM. EK.117/71, lef: 4).

4. Mustafa Kemal Paşa'nın Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nı Ziyareti

Seçimlerin tamamlanmasından sonra mebusların belli olduğu tarihlerde Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'de Sivas'tan ayrılarak Ankara'ya geçmek üzere hazırlıklarını bitirmeye başlamıştır. Bu süreçte Sivas'ta yapılan Komutanlar toplantısı (16-29 Kasım 1919) bitmiş ve Ali Fuat Paşa önceden Ankara'ya doğru yola çıkmıştır. Ali Fuat Paşa Temsil Heyeti'nin geçeceği yerlerde gerekli tedbirleri almaya çalışırken (*ATASE*, *ATAZB*, 14/36, lef:a).

Ankara Valisi'nin aleyhte çalışmalarından haberdar olmuş ve bu durumu Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir (Nutuk, 2017).

Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 18 Aralık 1919 tarihinde Ali Fuat Paşa'ya bir cevap göndererek Ankara valisinin bu faaliyetlerinden rahatsızlığını açıkça dile getirmiş ve kendisini de bu konuda temkinli olması için uyarmıştır (Çeliker, 2013; Yümlü, 2008).

Ankara'ya geçmek için hazırlıklar neredeyse bitmek üzeredir ancak en büyük sorun yolculuk için gerekli maddi desteğin sağlanamamış olmasıdır (Şapolyo, 1972). Bu yüzden heyet bu yolculuğa oldukça zor şartlarda çıkmak zorunda kalmıştır. Zira maddi olarak ellerinde Mazhar Müfit Kansu tarafından imzalanan senet karşılığında elde edilen birkaç lira ve Mustafa Kemal Paşa'nın bazı askerlik şubelerinden istediği techizatlar dışında başka bir şey bulunmamaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen Mustafa Kemal Paşa ile aralarında Kırşehir İdadisi eski müdürü Rahmi Bey ve eski mebus Ali Rıza Bey (*ATASE*, *ATAZB*, 14/36, lef:a), Mazhar Müfit Kansu, Rauf Orbay, Şeyh Fevzi Efendi ve Hakkı Behiç Bey, Hüsrev Gerede, Ahmet Rüstem Bey ve yaverleri, Cevat Abbas Güner, Yüzbaşı Bedri Bey, Dr. Refik Saydam ve Muzaffer Kılıç'ın bulunduğu on dokuz kişilik Temsil Heyeti 18 Aralık 1919'da üç araba ile Sivas'tan hareket etmiştir. Yola çıkan heyet Mustafa Kemal Paşa ile birlikte 19 kişiden oluşmaktadır. (Aytepe, 2002).

Heyetin bir an evvel Ankara'ya ulaşması gerekmektedir. Çünkü meclisin açılması için yapılan seçimler sona ermeye başlamıştır ve Mustafa Kemal Paşa Temsil Heyeti'nin Ankara'ya doğru hareket etmesinden bir ay kadar önce 24 Kasım 1919 tarihinde Sivas'tan sancak ve vilayet merkezlerine çekilen telgraflarla seçilen mebusların İstanbul'a geçmeden evvel Ankara'da toplanmalarını istemiştir. Bu nedenle Temsil Heyeti de vakit kaybetmeden Ankara'ya varmak zorundadır. Ankara'da mebuslarla yapılacak görüşme hem meclisin açılması hem de Misak-ı Millî kararlarının kabul edilmesi açısından hayati önem arz etmektedir (*ATASE*, *ATAZB*, 23/46, lef:de).

Aslında Ali Fuat Paşa Sivas'tan ayrılmadan önce Mustafa Kemal Paşa'ya Ankara Valisi'nin faaliyetlerinin yanı sıra başka önemli bir bilgi daha vermiştir. Telgrafında Ankara'ya geçiş güzergahı hakkında gerekli bilgileri aktarırken kendisinden Mucur'dan temin edilecek bir araba ile Hacı Bektaş'a gitmesini istemiştir. Çünkü Ali Fuat Paşa heyeten daha önce dergâha gelerek burada bazı görüşmeler yapmış ve Mustafa Kemal Paşa'ya dergâhın Millî Mücadele'de kendi taraflarında yer alacağını söylemiştir (Aytepe, 2002). Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa Ali Fuat Paşa'ya Çelebi Cemaleddin Efendi ile yapılacak mülakat için de ayrıca önlemler almasını ve alınan tertibatın kendisine ayrıntılı olarak bildirilmesini istemiştir (TİTE, 313/84, lef: 84001). Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti üyeleri Ali Fuat Paşa'nın telgrafından sonra yol güzergâhlarını değiştirerek Ankara'ya geçmeden Kayseri'ye oradan da Hacı Bektaş'a uğramaya karar vermişlerdir. Mazhar Müfit Kansu da bu ziyareti bölgede nüfus olarak önemli bir yere sahip olan Alevi ve Bektaşilerin kendi taraflarına çekilmesi için yapılmış bir görüşme olduğunu belirtmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Alevi Bektaşilerin başında bulunan Çelebilerle ve Postnişin Salih Niyazi Dede Baba'nın desteğini almak son derece önemlidir (Kansu, 2019).

Temsil Heyeti üyeleri ve Mustafa Kemal Paşa 21 Aralık'ta Kırşehir'in Mucur'a varmıştır. Mustafa Kemal Paşa ve kurmayları geceyi Mucur'da geçirdikten sonra ertesi sabah Hacı Bektaş'a geçmişlerdir (Çeliker, 2013; Yümlü, 2008). Heyeti Mucur'da karşılayan isimler konusunda farklı beyanlar olsa da Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a çıkan on sekiz kişi arasında yer alan ve bu sürecin en yakın tanıklarından olan Hüsrev Gerede anılarında Paşa'yı karşılamak için Çelebi Cemaleddin Efendi'nin oğlu ile iki Bektaşî babasının geldiğini söylemiştir. Gerede, daha sonra Çelebi Cemaleddin Efendi ile tanıştıklarını uzun bir sohbetten sonra odalarına çekildiklerini anlatır. Ayrıca, 23 Aralık gecesi Arnavut diye hitap ettiği Salih Niyazi Baba ile görüştiklerinden, Bektaşîlerin Çelebilere göre daha çalışkan daha temiz ve tutucu olmadıklarından bahseder. Gerede son olarak Hacı Bektaş Veli Türbesi'ni, Balım Sultan ve tanınmış Bektaşî dedelerinin türbelerini ziyaret ettiklerini ve 24 Aralık'ta tekrar Mucur'a döndüklerini oradan da Kırşehir'e geçtiklerini söylemektedir (Önal, 2002).

Burada belirtilmesi gereken başka bir husus ise bazı kaynaklarda Çelebi Cemaleddin Efendi ile Mustafa Kemal Paşa'nın aslında daha önce Amasya'da karşılaştıkları söylenmektedir. Amasya'da Mustafa Kemal Paşa'yı karşılayan heyetin içinde Çelebi Cemaleddin'in de yer aldığı belirtilirken (Kutay, 1973) bu bilginin bazı kaynaklarda yanlış olduğu verilmiştir (Bahadır, 2002). Bu konu hakkında Mustafa Kemal Paşa ise Nutuk'ta Hacı Bektaş Veli Dergâhi'na gelişi ve karşılanması hakkında bilgi vermek yerine sadece Temsil Heyeti adına civar illere dağıtılmak üzere bir bildiri ve dergâhtan destek istediğinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra gördükleri destek ve sevinçten de memnundur (Nutuk, 2016).

Çelebi Cemaleddin Efendi ise bu görüşmeler esnasında Mustafa Kemal Paşa'ya Türk ulusunun işgallerden zaferle çıkacağına emin olduklarını ve bu nedenle daha sonra Cumhuriyet ilan edip etmeyeceğini sorarak şaşırtmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa ise Çelebi Cemaleddin Efendi'nin kulağına "O mutlu günün ilanına kadar aramızda kalmak koşulu ile evet, Çelebi Hazretleri" diye cevap vermiştir (Ulusoy, 1986). Görüldüğü üzere Mustafa Kemal Paşa ve Hacı Bektaş Veli Dergâhi arasında oldukça sıkı bir bağ kurulmuştur. Bu da Millî Mücadele için önemli bir adımdır. Bu dönem dergâhın başında bulunan Çelebi Cemalettin Efendi ve Salih Niyazi Dede'nin aynı fikirde olması da bu durumu daha da güçlendirmiştir (Tansel, 1991). Aslında Hacı Bektaş Veli Dergâhi'nin Millî Mücadele'ye verdiği destekte Çelebi Cemaleddin Efendi ve Ali Fuat Paşa'nın daha önce görüşmüş olmasında etkisi büyüktür (Tansel, 1991). Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nında bizzat görüşmeye gelmiş olması da dergâhta sevinçle karşılanmıştır. Bu görüşmelerini bitirdikten sonra Temsil Heyeti Kırşehir'den ayrılmış ve nihayetinde 27 Aralık 1919'da Ankara'ya varmıştır (Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, 1962).

5. Dergâh'tan Çelebi Cemaleddin Efendi'nin TBMM'ye Seçilmesi

Kırşehir'de seçimler tamamlanmış, mebuslar belli olmuş ve sıra meclisin açılmasına gelmiştir. Buna mukabil her ne kadar daha sonra TBMM'ye girmiş olsa da kayıtlarda Çelebi Cemaleddin Efendi'nin isminin aday olanlar arasında geçmediği görülmektedir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa meclisin açılmasından önce 2 Ocak 1920 tarihinde Çelebi Cemaleddin Efendi ve Mutki'de bulunan Hacı Musa Bey'e birer telgraf göndererek, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Temsil Heyeti adına, Mustafa Kemal, notuyla bir bildiri göndermiş ve bunun genelge halinde tüm köylülere varıncaya kadar bütün civara duyurulmasını istemiştir. Paşa'nın bu telgrafi üzerine gönderilen bildiri tüm bölgelere dağıtılmıştır:

“Yolculuğumuz sırasında görüp incelediklerimiz bizlere, gerçek koruyucu Ulu Tanrı'nın yardımı ile meydana gelen ulusal birliğimizin dayanağı olan ulusal örgütün kök salmış ve ulusun ve ülkenin geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi. Dış durum, bu ulusal dayanç ve birlik yüzünden Erzurum ve Sivas Kongresi ilkelerine göre ulusa ve yurda elverişli bir sekle girmiştir. Kutsal birliğimize, dayanç ve inancımıza güvenerek yasal isteklerimizin elde edileceği güne değin direnerek çalışılması ve bu bildirimizin köylere varıncaya dek bütün ulusa duyurulması rica olunur” (Nutuk, 2016).

Bu süre zarfında Osmanlı'da seçim süreci tamamlanmış ve son Osmanlı Meclis-i Mebusanı 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da açılmıştır. 16 Mart 1920 tarihinde İngilizlerin İstanbul'u işgal etmesine kadar toplamda yirmi dört oturum yapılmış ve bu süreçte Misak-ı Milli kararları kabul edilmiştir. İstanbul'un işgaliyle meclis dağıtılmış ve bazı mebuslar tutuklanırken bazıları sürgün edilmiştir (Güneş, 2017). Meclisin dağıtılması Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan da tepki görmüş ve 17 Mart 1920 tarihinde Salih Niyazi Dede Baba tarafından Temsil Heyeti'ne gönderilen telgrafla tepki bildirilmiştir. Salih Niyazi Dede Baba telgrafında, Kırşehir halkı olarak her türlü desteğe hazır oldukları yinelenmiştir (Özdemir, 2020). Mebuslardan bazıları ise kaçarak Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'nın yanına geçmiş ve TBMM'ye katılmıştır (Nutuk, 2016; Güneş, 2017).

Bu mebuslar arasında Mustafa Kemal Paşa tarafından Kırşehir Mebusu olarak seçilen Çelebi Cemaleddin Efendi de vardır. Arşiv kayıtlarında meclisin açılmasından sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Çelebi Cemaleddin Efendi ve Salih Niyazi Dede Baba'ya 22 Mart 1920'de gönderdiği bir telgrafla, Millî Mücadele içerisinde Bektaşî ve Alevî halkın maddî ve manevî yardımları nedeniyle teşekkür ettiği ve onları meclise çağırdığı görülmektedir. (Kılıç-Gürsoy, 2009).

23 Nisan 1920'de Meclis açıldığında Çelebi Cemaleddin Efendi, Kırşehir Mebusu olarak göreve başlamış daha sonra 104 oy ile meclis başkan vekilliğine getirilmiştir (Çavdar, 2004; Tuna, 2011; TBMMZC, Devre: 1, C.1, 26.04.1336, 4.İctima). Cemal Şener, Çelebi Cemaleddin'in başkanvekili olmasını “Aleviler için büyük ödül” şeklinde değerlendirirken Mazhar Müfit Kansu ise “Şartların zorlamasının ürünüydü” şeklinde yorumlamıştır (Bahadır, 2002). Görüldüğü üzere Mustafa Kemal Paşa'nın Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na gelmesinden, Çelebi ailesi ile

tanışmasına, Kırşehir Sivas delegelerinden seçim sürecine kadar her konuda pek çok fikir ayrılığı ortaya çıkmıştır.

Nitekim TBMM'nin açılması Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda sevinçle kutlanmıştır. Dergâh'ta meclisin açılışı şerefine bir tören düzenlenmiş, Salih Niyazi Dede Baba bu tören hakkında meclise bir telgraf göndererek kasabanın ve köy ahalisinin bu törende hazır bulunduğunu bildirmiştir. Daha sonra Hacı Bektaş Veli makamında memleketin biran evvel işgallerden kurtulması için dualar edildiğini belirtmiştir:

“Efendim, Büyük Millet Meclisinin açılması münasebetiyle birçok yerlerden tebrik telgrafları vürüt etmiştir. Yalnız nerelerden geldiğine vâkıf olalım. Mûtaakiben yapılacak muameleyi tensip buyurunuz. Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine Mâruzu daiyanemizde bilütfihi tealâ küşadı tebliğ buyurulan Meclis fevkalâde Heyeti Muhteremesinin yevmi küşadı olan şehri'lisanın; yirmi üçüncü Cuma günü Dergâhı Şerif Camiinde kasaba ve kura ahali mutiası toplanarak mevlût ve hatmi şerif kıraet ettirilerek şekerler, şerbetler dağıtılmış ve akabinde âni âli Millî yeyi tevhit ve vatanı mukaddesimizin eydii âdâdan hâlâsi uğrunda geceli gündüzlü cansıparane çalışan Heyeti Muhteremeyi her bir umurlarında muvaffak bilhayır eylesin, devatı icabeti âyatı huzuru hazreti pırde ref'i barigâhı ahadiyyet kılmadığını umum babagân ve dervişam muhibbani namına arz eylerim.” (TBMMZC, Devre:1, C.2, 27.04.1336, 5.İctima).

Çelebi Cemaleddin Efendi ağır kalp hastası olduğu için meclisteki görevini yerine getirememiş ve bunu meclise çektiği bir telgrafla bildirmiştir:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilerine 16 Nisan 1336 tarihli telgrafnamei âlileri reside desti ihtiramım olarak teşekkül eden Meclisi Âli Reisisaniliği vekâletine intihap ve tâyin buyurulmaktığımdan dolayı vâkı iltifat ve tebrikâtı âlilerine azim teşekkürler vatan ve millet, devleti mehalik ve taarruzatı hariciyeden rehayabetmek fikri samimîsiyle bir Meclisi Âli ye intihap ve tâyinim cihetiyle iftihar ederim. Hay fa ki, hayli vakittir imtidad ederek müzmin bir hale gelen hastalığıma inzıam eden diğer emrazı cismaniye ve cildiyeden rükûp ve nüzule değil yatak odamdan harice çıkamayacak derecede ıstırap ve zafiyetim Meclisi Âlilerinde bizzat ve bilfiil ifayı vazifeden zaruri mahrum, mükedder, meyus bıraktığından bu yoldaki mazereti meşrua ve ihtiramat ve tazimatı faikamın lütfen kabulüne müsaadei üyalarımı arz ve istirhama mücaheret eylerim olbapda. Hacı Bektaş Veli Çelebisi Cemaleddin.” (TBMMZC, Devre:1, C.1, 29.04.1336, 7.İctima).

Çelebi Cemaleddin Efendi ilk TBMM'ye milletvekili seçilmiş olmasına rağmen çok istediği bu görevi sağlık sorunları nedeniyle yerine getirememiş ve Cumhuriyet'in ilanını göremeden 1922 yılında vefat etmiştir. Çelebi Cemaleddin Efendi'nin vefatından sonra yerine geçen kardeşi Veliyyeddin Çelebi de aynı şekilde Millî Mücadele hareketini desteklemeye devam etmiştir. Bizzat Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gelerek bağlılığını dile getirmiş ve bu ziyaret Mustafa Kemal Paşa'yı ziyadesiyle memnun etmiştir. Mustafa Kemal Paşa kendisine abisinin yerine mebusluğu teklif etmiş olsa da herhangi bir karşılık için bu desteği vermediğini

göstermek için bu teklifi kabul etmemiştir. Dahası sonradan birisi 25 Nisan 1923 tarihli olmak üzere iki önemli beyanname yayımlayarak bu desteğini Cumhuriyet döneminde de devam ettirmiştir:

“Anadolu’da bulunan ceddîm Hacı Bektaş Veli Hazretleri’ne samimi muhabbeti bulunan bütün sevenlerimize ve bizden yana olanlara duyurulur ki... Bu milleti yeniden yaratarak bağımsızlığımızın sağlayıcı; varlığı bütün İslam dünyasına onur kaynağı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Gazi namı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’nin yayınladıkları bildirge, tümününze bilinmektedir. Gazi Paşa’nın vatanın yücelmesi ve yükselmesi konusundaki her arzusunu yerine getirmek, bizlerin en birinci görevidir. Milletimizi kurtaracak, mutluluğumuzu sağlayacak, onun koruyucu düşünceleridir. Bunu inkâr edenlerin bizimle asla ilişkisi, ilgisi yoktur. Yüce tarikatımızın bütün üyelerine, Gazi Mustafa Kemal Hazretleri’nin gösterdiği adaylardan başkasına oy vermemelerini, vatanımızın kurtulmasının ancak bu yolla gerçekleşebileceğini sizlere bütün önemiyle tavsiye ederim.” (Şapolyo, 1972).

Nitekim o dönem TBMM’ye seçilen tek Alevi Bektaşî Mebusun Çelebi Cemaleddin Efendi olmadığı görülmektedir. Zira kayıtlara göre mecliste Diyar Ağa, Hasan Hayri Bey, Mustafa Ağa ve Mustafa Zeki Ağa (Cemal, 2004) olmak üzere Dersimden dört, Elazığdan, Girlevikli Hüseyin Aksu Bey, Denizli Mebusu Hüseyin Mazlum Baba, Ergani Mebusu Ahmet Nüzhet Saraçoğlu, Doğubeyazıt Mebusu Refik Saydam olmak üzere Çelebi Cemaleddin Efendi ile birlikte toplamda on bir Alevi Bektaşî mebus yer almıştır (Sertel, 2015; Özdemir, 2020).

6. Hacı Bektaş Veli Dergâh’ını Ziyaret eden Diğer Asker ve Siyasiler

Kırşehir ve Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nın Millî Mücadele döneminde siyasi anlamda oldukça hareketli ve kritik günler geçirdiği ortadadır. Bu süreçte hem dergâh üyelerinin hem de Alevi ve Bektaşî halkın asker ve siyasilerle yoğun ilişki içerisinde olduğu açıktır. Coğrafi konum itibarıyla Nevşehir ve Kırşehir bölgeleri arasında bulunan dergâhın çevre illerin yanı sıra birçok diyardan da ziyaretçi kabul ettiği görülmektedir. Nitekim bu ziyaretçiler yalnızca Kırşehir’e Hacı Bektaş Veli türbesini ziyaret etmek amacıyla gelenler değildir. Ziyaret için gelenlerin yanı sıra kaymakam, vali, İstiklal Mahkemesi üyesi mebus vs. daha birçok ziyaretçi Dergâh’a gelerek burada konaklamış, bu ziyaretler Dergâh’ı Ankara’ya geçerken uğrak yeri haline getirmiştir. Bu bağlamda özellikle Millî Mücadele döneminde Dergâh’ın yegâne ziyaretçileri çoğunlukla askerler olmuştur. Yukarıda da belirtildiği üzere, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Ali Fuat Paşa ve daha birçok kurmay Dergâh’ta konaklamıştır (Ulusoy, 1986; Doğan, 2012). Çelebi Cemaleddin Efendi dönemi ve öncesi göz önüne alındığında Dergâh’ın Millî Mücadele’ye açıkça lojistik bakımdan destek verdiği de görülmektedir. Bu nedenle ziyaretçileri arasında alay ve tabur kumandanları gibi üst rütbeli subaylar da bulunmuştur (Demirtaş, 2020). Bununla birlikte Dergâh’ı ziyaret eden önemli bir çok isim arasında Denizli Mebusu Hacı Hüseyin Mazlum Baba (Hüseyin Mazlum Babalım), Ethem Fehmi Arslanlı İstiklal Mahkemesi Heyeti Üyesi ve Menteşe Mebusu, Mardin Mebusu İstiklal Mahkemesi Heyeti Üyesi, Necib

(Mehmed Necib Güven), Malatya Mebusu Hacı Garip (Taner) Ağa, Gümüşhane Mebusu Mustafa (Mustafa Darman), İstiklal Mahkemesi Heyeti Üyesi Konya Mehmet Rıfat Dersim Mebusu Zeynozade Mustafa (Öztürk) Bey, Kırşehir Mebusu Hocazade Ahmet Müfit Kurutoğlu Kırşehir, Konya Mebusu, Diyarbakır Mebusu Harezmizade Hasan Lami, Hakkâri Mebusu İstiklal Mahkemesi Heyeti Üyesi Mazhar Müfit Kansu, Dersim Mebusu Diyap (Yıldırım) Ağa, Kırşehir Mebusu Mehmet Sadık Savtekin, Niğde Mebusu Ahmet Hakkı Sütekin, Gümüşhane Mebusu Mustafa Tarman, Dersim Mebusu Mustafa Zeki Saltuk. Dersim Mebusu Hasan Hayri Kanko, Kırşehir Mebusu Yahya Galip Kargı, Kırşehir Mebusu Ali Cevdet Seçkin, Erzincan Mebusu Mehmet Tevfik Kütükbaş, İcra Vekilleri Heyeti Reisi Hüseyin Rauf Orbay'da bulunmaktadır (Demirtaş, 2020).

Sonuç

Hacı Bektaş Veli Dergâhi her ne kadar Anadolu ve Balkanlar daki tüm Alevi Bektaşî topluluklarının bağlı olduğu bir tekke olmasa da sonuçta Kırşehir ve civar illerle birlikte Anadolu'da oldukça söz sahibidir. Kayıtlara göre sayıları oldukça fazla olan Alevi ve Bektaşîler, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti tarafından Millî Mücade'leye davet edilmiş ve bu davetleri karşılıksız kalmamıştır. Alevi ve Bektaşîler Çelebi Cemaleddin Efendi ve Hacı Bektaş Veli Postnişini Salih Niyazi Dede Baba önderliğinde Müdafaa-i Hukuk merkezlerinin çalışmalarına ellerinden gelen tüm desteği vermişlerdir. Söz konusu zümre, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra yaşanan ağır işgaller karşısında Kuvvay-ı Millîye hareketine dört elle sarılarak, Osmanlı tebaasının İç Anadolu ve birçok bölgede verdiği direnişe katkı sağlamıştır. Kırşehir, Nevşehir bölgeleri başta olmak üzere Alevi ve Bektaşîlerin Millî Mücadele tarafında yer aldığı arşiv kayıtlarında da açıkça yer almıştır. Her ne kadar Çelebi ailesi ve Babagânlar arasında Dergâh yönetimi konusunda bazı anlaşmazlıklar yaşanmış olsada her iki tarafında Millî Mücadele döneminde bu ayrımcılığı bir kenara bıraktığı ve Alevi ve Bektaşî toplulukların örgütlenmesinde ve Mustafa Kemal Paşa tarafında yer almasında etkin rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle yine arşiv kayıtları başta olmak üzere döneme ait bir çok kaynakta, Çelebi Cemaleddin Efendi ve Salih Niyazi Dede Baba'yla görüşen Mustafa Kemal Paşa ve kurmaylarının, her iki Alevi Bektaşî liderinin Millî Mücadele'de kendileri ile aynı safta olduklarını açıkça belirtmesinden büyük memnuniyet duyduğu belirtilmiştir.

Bunların yanı sıra Hacı Bektaş Veli Dergâhi'nin bu süreçte oldukça önemli bir çok ziyaretçisi olduğu gözlerden kaçmamıştır. Dergâh'ın ziyaretçileri arasında en çok dikkat çekenler ise şüphesiz asker ve siyasiler olmuştur. Bu açıdan bakıldığında da gerek Millî Mücadele dönemindeki destek ve tutumları gerekse askeri ve siyasi şahısların burayı ziyaretleriyle birlikte söz konusu dönemde dergâhın tasavvufi bir mekan olmanın yanı sıra askeri ve stratejik bir ziyaretgah olarak görev yaptığı da aşikardır. Kurtuluş Savaşı gibi çok zor bir sürecin yaşandığı günlerde bu denli önemli olan Hacı Bektaş Veli Dergâhi'nin ve dergâha bağlılıkta büyük sadakat örneği göstererek bu mücadeleye destek veren tüm Alevi ve Bektaşîlerin hakkı şüphesiz

ödenmez niteliktedir. Her ne kadar Mustafa Kemal Paşa meclise kendilerinden mebus seçerek bu davranışı ödüllendirmek istemişse de Alevi ve Bektaşî halkın yaptıkları tam bir vefa örneğidir. Bu nedenle belki de Cumhuriyeti'n kurulmasına giden kritik süreçte önemli bir yükü omuzlayan Alevi ve Bektaşî halka en büyük teşekkür de hediye de Çelebi Cemaleddin Efendi'nin de ölmeden önce hayalini kurduğu ama göremediği Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması olmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri:

ATASE, ATAZB, 20/206, lef:da.

ATASE, ATAZB, 2/96, lef:a.

ATASE, ATAZB, 18/:9, lef:aa.

ATASE, ATAZB, 20/206, lef:bd.

ATASE, ATAZB, 21/22, lef:aa.

ATASE, ATAZB, 28/105, lef:a

ATASE, ATAZB, 20/206, lef: cp.

ATASE, ATAZB, 21/15, lef:ai.

ATASE, ATAZB, 21/ 95, lef:1.

ATASE, ATAZB, 23/46, lef:de.

ATASE, ATAZB, 21/50, lef: aa.

ATASE, ATAZB, 21/130, lef:1.

ATASE, ATAZB, 1/19, lef:1.

ATASE, ATAZB, 19/41, lef:1.

ATASE, ATAZB, 14/36, lef:a.

ATASE, ATAZB, 7/56, lef:56.

ATASE, ATAZB, 20/206, lef:dc.

BOA. İ..TAL. 505/2, lef:1.

BOA. İ..TAL. 505/ 2, lef: 2.

BOA.Y.. HUS. 249/50, lef:1,2.

BOA. DH. İ.UM. EK. 114/39, lef:16.

BOA. DH. İ.UM. EK. 114/39, lef: 5.

- BOA. DH. İ.UM. EK. 116/27, lef: 1,2.
BOA. DH. İ.UM. EK. 118/28, lef: 1.
BOA. DH. İ.UM. EK. 114/116,lef: 2.
BOA. DH. İ.UM. EK. 115/77,lef: 1.
BOA. DH. İ.UM. EK. 118/28,lef: 2.
BOA. DH. İ.UM. EK. 115/77,lef: 2.
BOA. DH. İ.UM. EK. 114/116,lef: 3.
BOA. DH. İ.UM. EK. 114/116,lef: 1.
BOA. DH. İ.UM. EK. 118/28,lef: 3.
BOA. DH. İ.UM. EK. 117/71,lef: 1.
BOA. DH. İ.UM. EK. 114/116,lef: 4.
BOA. DH. İ.UM. EK. 117/71, lef: 3.
BOA. DH. İ.UM. EK. 117/71, lef: 4.
BOA. DH. İ.UM. EK. 1/5, lef: 17-1.
BOA. DH. İ.UM. EK. 118/284, lef:1.
TİTE, 295/30, lef:1.
TİTE, 299/39, lef: 1001.
TİTE, 308/15, lef: 1.
TİTE, 299/39, lef: 1.
TİTE, 312/11, lef: 1.
TİTE, 313/84, lef: 84001.
TİTE, 297/49, lef: 1.
TİTE, 312/6, lef: 6001.
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, sayı:6, Aralık 1953.
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, sayı:40, Haziran 1962.

Meclis Tutanakları

- TBMMZC, Devre:1, C.1, 26.04.1336, 4.İctima.
TBMMZC, Devre:1, C.1, 29.04.1336, 7.İctima.

Araştırma Eserler

- Afmataj, Luan. “Arnavutluk Bektaşî liği, Başlangıcı, Gelişmesi ve Günümüzdeki Durumu”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- Altınok, Baki Yaşa. “Çelebi Cemaleddin ile Veliyyeddin Efendilerin Kurtuluş Savaşı Ve Mustafa Kemal Hakkında Anadolu Alevîlerine Yayınladığı Beyannâmeler. Beyannâmelerin Orijinal Metinleri”, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşî lik Kitabı, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, C.II, (2007, 17-19 Ekim), 1001-1032.
- Aras, Aydın. “Oryantalistlerin Alevilik-Bektaşîlik Araştırmalarının Eleştirisi”. Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara. 2019.
- Avcı, İsmail. “Kastamonu’dan Şam’a: Mevlevî Alayı Gönüllülerinden Giritli Hayrî ve Manzum Seyahatnamesi”. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 24 (2019-Bahar), 1-22.
- Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922 C.II*, İstanbul, Remzi Kitabevi.1999.
- Aydın, Nebiye. “Cumhuriyet Dönemi Alevî Toplumunun Devlet ile İlişkileri ve Alevî Açılımı”. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa. 2018.
- Aytepe Oğuz*. 85. Yılında Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’ya Gelişi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Yıl 15, C. 8, Sayı. 29-30, (2002- Mayıs-Kasım), s. 31-38, https://doi.org/10.1501/Tite_0000000261
- Bahadır, İbrahim. *Cumhuriyetin Kuruluş Sürecinde Atatürk ve Aleviler*, Ankara: Kalan Yayınları.2002.
- Belen, Fahri. *Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 1983.
- Bilgen, Bahar. “Dönemin Basınına Göre 1919 Yılı Seçimleri ve Meclis-i Mebusanın Oluşturulması”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne. 2011.
- Bilgin, Taner. *Millî Mücadele Döneminde Bilecik*, Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları. 2015.
- Birdoğan, Nejat. *İttihat-Terakki’nin Alevilik-Bektaşî lik Araştırması (Baha Sait Bey)*, İstanbul: Berfin Yayınları. 1994.
- Boyacıoğlu, Ramazan. “Erzurum’dan Sivas Kongresi’ne”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI/II, (2002), 72-84.

- Cebesoy, Ali Fuat. *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları. 2017.
- Cemal, Şener. *Alevilik Olayı Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi*, İstanbul: Etik Yayınları. 2004.
- Cemal Paşa. *Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Kumandanı Hatıratı*, (Yayına Haz.Metin Mart'ı), 5. Baskı, İstanbul: Arma Yayınları. 1996.
- Çakmak, Zafer , Anadolu, Batı . “Yunanistan’ın Batı Anadolu’yu İşgali Sırasında Osmanlı Rumlarını Silâh Altına Alması”. *Belgi Dergisi / 13* (Şubat 2017): 352-361 . <https://dergipark.org.tr/pub/belgi/issue/35062/388909>.
- Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, 3. Basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. 2004.
- Çetin, Nurettin, “Salih Paşa Hükümeti, Basın ve Siyasi Çevrelerin Hükümete Yaklaşımı”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, S. 25, Y. 9, (Mart – 2016), 869-898.
- Demirtaş, Hasan. *Hacı Bektaş Veli Dergâhını Ziyaretçi Defteri (1921-1925)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara. 2020.
- Doğan, Hamdi. “Millî Mücadele’de Nevşehir ve Çevresi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (2012-Bahar), S.49, 57-73. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000353
- Fırlıklı, Ethem Ruhi. “Hünkâr Hacı Bektaş Veli”, *Erdem*, C.8, S.23, (1996), 317-336. [0000-0001-9673-8242](https://doi.org/10.1501/Tite_0000000353)
- Gazi Mustafa Kemal. *Nutuk*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2016.
- Güneş, İhsan. *Meşrutiyetten Cumhuriyete Türkiye’de Hükümetler Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2012.
- . *Atatürk Dönemi Türkiye’de Milletvekili Genel Seçimleri (1919- 1935)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2017.
- Hamzaj, İliir. Hacı Bektaş Veli Dergâhi’nin son Postnişini: Salih Niyazi Dede Baba, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa. 2015.
- İlyas, Ahmet. Kemalizm’in İnşa Sürecinde Dinsel Temaların Kullanılması (1930-1935), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.11, S.59, Samsun, (2018), 360-367.
- İzeti, Metin. “Arnavutlar ve Bektâşilik”. Uluslararası Bektâşilik ve Alevilik Sempozyumu I, Isparta. 2005.
- Kansu, Mazhar Müfit. *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber C: II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 2017.

- Kaymaz, İhsan Şerif. “Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili”. *21. Yüzyıl Dergisi*, Ekim/Kasım /Aralık, (2008), 239-268.
- Kılavuz, Nuran. “Mondros’tan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Açılışına Kadar Millî Mücadelenin Siyasal Gelişimi”, *Ekev Akademi Dergisi*, 16/51, (2012), 61-72.
- Köstüklü, Nuri. “Gönüllü Mevlevi Taburu Niçin ve Nasıl Teşekkül Etti?”. Birinci Dünya Savaşı’nda Mevlevi Alayı ve Gönüllü Topluluklar Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ed. Adnan Karaismailoğlu. 2016.
- . *Vatan Savunmasında Mevlevihaneler (Balkan Savaşları’ndan Millî Mücadele’ye)*. Ankara: ATAM Yayınları. 2010.
- Keçeli, Şakir. *Uluslaşma Sürecimizde Bektaşî Aleviler ve Atatürk*. İstanbul: Kaynak Yayınları. 2016.
- Kılıç, Recep-Şahin Gürsoy, *Türkiye Aleviliği Sosyo-Kültürel Dinsel Yapı Çözümlemesi*, Ankara: Nobel Yayınları. 2009.
- Kutay, Cemal. *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 1973.
- Küçük, Hülya. *Kurtuluş Savaşında Bektaş İler*, İstanbul: Kitap Yayınevi. 2003.
- Mihçi, Sebahaddin. Osmanlı Parlamento Tarihinde Son Dönem, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. 2000.
- Ocak, Ahmet Yaşar. “Hacı Bektaş Veli”, *TDVİA*, C.16, TDV. Yay. Ankara. 1996, 455-458.
- Önal, Salih. *Hüsrev Gerede’nin Anıları Kurtuluş Savaşı Atatürk ve Devrimleri*, İstanbul Literatür Yayınları. 2002.
- Özgül Vatan. *Dimetoka’dan Erzincan’a Bir Alevi Aşireti Balabanlılar*, İstanbul: Pan Yayıncılık. 2005.
- Özdemir, Ali Rıza. *Atatürk’ün Dervişleri*, İstanbul: Efsus Yayınları. 2020.
- Özlu, Zeynel. “Osmanlı Döneminde Hacı Bektaş Veli Sülalesi: Çelebiler”, *Bellekten*, Ağustos, C.79, S. 285, (2015), 501-530. <https://doi.org/10.37879/bellekten.2015.501>
- Sarıkoyuncu, Ali. *Millî Mücadele Din Adamları, C: II*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını. 2012.
- Sarısır, Serdar. “Alevi Bektaşî Zümreler Hakkında Yapılan İlk Araştırmalar”, IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşî lik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, ed. Orhan Kurtoğlu, Ayşe Çamkara Erginer, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara. 2018, 89-106.

- Sertel, Savaş. *I. TBMM'deki Dersim Milletvekilleri ve Faaliyetleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara. 2015.
- Seyman, Adil. *Balkanlar'da Alevi Bektâsilik*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 2016.
- Sezgin, Abdülkadir. *Alevilik- Bektaşîlik Sosyolojik Açından*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 2002.
- Şapolyo, Enver Behnan. *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul:Türkiye Yayınları. 1972.
- Şener, Cemal. *Atatürk ve Aleviler*, İstanbul: Etik Yayınları. 2006.
- Tansel, Selahattin. *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C. II*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları. 1973.
- Tansu, Samih Nafiz. *İki Devrin Perde Arkası; Hüsamettin Ertürk, Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı*, I. Baskı, İstanbul: Parola Yayınları. 2016.
- Taşğın, Ahmet. "Cumhuriyet Dönemi Siyasetin Aleviliği ve Alevilerin Siyaseti: Marifetin Mekri mi – Siyasetin Çarkı mı?" Tarihten Günümüze SufiSiyaset İlişkileri Sempozyumu, Editör Salih Çift, 2020-İstanbul, Ensar Neşriyat, 577-593.
- . "Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken'in Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 29 (2004-Bahar),197-207.
- Tosun, Ramazan. "Millî Mücadelede Sivas'ın Yeri ve Önemi", *ATAM Dergisi*, C. 12, S. 34, (1996-Mart), 67-86.
- Tuna, Hacer. "Pir Sultan Abdal Kültür Sanat Dergisi'nde Sunulan Alevilik", Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2011.
- Turan, Şerafettin. *Mustafa Kemal Atatürk- Kendine Özgü Yaşam ve Kişilik*, Ankara: Bilgi Yayınları. 2004.
- Türkdogan, Orhan. *Alevi Bektâsi Kimliği*, İstanbul: Timaş Yayınları. 2006.
- Ulusoy, Ali Celalettin. *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu*, Ankara: Akademi Yayınları. 1986.
- Yılmaz, Hulusi. *Sosyal Değişme Sürecinde Alevilik (Ankara Örneği)*, Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya. 2008.

